

LİSE II. SINIF DÜZEYİNDEKİ ÖĞRENCİLERİN ARKADAŞ TERCİHLERİ

Sezen Arısoy

Dr. Sirâi Ülkü

Çağımızda gittikçe artan teknolojik gelişmeler, toplumsal hareketlilik ve kültürlerarası etkileşim bireylerin sorunlarını arttırmakta, karmaşıklaştırmaktadır. Birey, hızlı değişmeye ayak uyduramamakta, kendisine ve çevresine yabancılaşmakta, uyum güçlükleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bireyin tüm yaşamı doğumdan ölüme dek çevresine uyum sağlayabilme çabası ile geçer. Çevredeki kişilerle iyi ilişkiler, grup çalışmalarına katılabilme, işbirliği yapabilme, yapıcı ve uzlaştırıcı olma, sorumluluk yüklenme ve yaşamın gerektirdiği kurallara uyabilme bireyin topluma olan uyumunu gösterir.

İnsan ilişkileri toplumsal ilişkiler olarak insanın başkalarıyla hertürlü ilişkilerini, etkileşimini kapsar ve insanın toplumsal davranışlarını belirler. Akranlar arasındaki insan ilişkileri, psikolojik ve toplumsal gereksinmelerin doyurulması için kurulan arkadaşlık kavramı içinde belirlenebilir.

Birey yaşamında bazı ilişkiler kurmak gereksinimindedir ve bunların en doyum verici olanı verimli bir sevgi üzerinde kurulan bir ilişkidir. Böyle bir sevgi; karşılıklı ilgi, sorumluluk ve anlayışı kapsar. Karşılıklı yardımlaşma, sevgi, güven, yarar, paylaşma anlayış ve hoşgörü gibi davranış özellikleri arkadaşlıkta belirginleşir.

Arkadaş ilişkileri kuvvetli bir gereksinmeyi karşılayabiliyorsa, bu ilişki yüzeysel ve geçici bir ilişki aşamasından çıkış en üst düzey dostluğa kadar gelişir ve sürer. Başkalarıyla ilişki kurma ve bu ilişkileri olumlu hale getirme, bir öğrenme sonucu olmaktadır. En yakın toplumsal öğrenme yeri önce aile olup sonra onu sokak, mahalle, okul ve sınıf izlemektedir.

İnsanın topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırları ve başkalarıyla nasıl geçineceği hayatın ilk yıllarında evde yetişkinlerin rehberliği ile kazanılır. Hayatın ilk yıllarında çocukluk döneminde, arkadaş ilişkileri oyun faaliyetleri içinde sürdürülür. Uygun arkadaş ve oyun ortamı bulan çocuk oyun grupları içinde yaşantılarıyla iletişim ve

etkileşim becerileri ile işbirliği alışkanlığı kazanır, özveride bulunmayı, uzlaşmayı, grup kurallarına uymayı öğrenir. Arkadaş ilişkileri ço-
cuğun grup içindeki yerini ve sosyal gelişimini etkiler.

Aileden uzaklaşma, çevreden etkilenme arkadaş ilişkileriyle başlar. Çocuğun olumlu ya da olumsuz kişilik kazanmasında kurdu-
ğu arkadaşlıklar önemli rol oynar. Oyun grupları içinde kurulan ar-
kadaş ilişkilerinde gençlik çağında görülen dostluk ve sırdaşlık iliş-
kilerinden çok; eğlenmek, birlikte oynamak amacı baskındır. Çocuk-
luk dönemindeki arkadaşlıkların süresi ve yoğunluğu ergen ya da
yetişkinlik dönemi düzeyinde olmayıp daha yüzeyseldir.

Çocukluk çağından ergenliğe geçiş döneminde bir süre içe ka-
panma, sosyal gruplara katılmayıp, tek başına kalma arzusu görüle-
bilir. Genel olarak ergenlik başlangıcında seçilen arkadaşlar aynı
cinstendir. Bu dönemde bir süre karşı cinsten uzak kalmak için özen
gösterilir. Zamanla bu direnç azalarak karşı cinsle arkadaşlık eğilimi
artar. Ergen tekrar dışa açılmaya çalışır; karşı cinsin beğenisini ve
ilgisini çekmek için giyim, kuşama, zihinsel ve bedensel becerilere
önem verir. Ergenlik süresince arkadaş ilişkilerinde devamlılık ve
tutarlılık görülmemesine karşın ergenin kendini tanıması ve ne is-
tediğinin bilincine varmasından itibaren dostluk ilişkileri daha sağ-
lam ve sürekli olur.

Arkadaş grupları ergene arkadaş ve eğlence sağlamakla bera-
ber ona bir gruba ait olmanın verdiği güven, gurur ve statü duygu-
sunu da kazandırır. Arkadaş grubu, ergenin diğer bireylere ve sos-
yal yaşama karşı tavırlarını etkiler.

Çocukluktan ergenliğe geçiş döneminde ana - baba ergenin
gözünde geci olarak değerini yitirebilir. Bu dönem içinde ergen,
ana - babanın yerine geçecek başka bireyler arar; bağımsız kalmak
ve otorite etkisinden sıyrılmak için çaba sarfeder. Bu durum onu
kimlik bunalımına iter. Kimlik bunalımı ergeni diğer ergenlerle etki-
leşime ve paylaşmaya yöneltilir. Ergenlerin birbirlerini arkadaş ola-
rak tercih etmelerinden etken olan sosyo - ekonomik düzey ve cin-
siyet değişkenlerine bağlı olarak çeşitli boyutları belirlemek ve kar-
şılaştırmalar yapmak bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Tercih davranışının çok değişik etmenlere bağlı olduğu varsa-
yılarak bu durum saptama çalışmasında çeşitli değişkenlere göre
arkadaş tercihi boyutlarında görülebilecek farklılaşmaların betim-
lenmesi yoluna gidilmiştir. Ergenin (1) cinsiyet, (2) alt ve üst sosyo
ekonomik düzey (3) ergenin kendi algısı çerçevesinde okuldaki aka-
demik başarı düzeyi (4) ergenin kendi algısı çerçevesinde çok arka-

daşı, az arkadaşı olması boyutlarına göre arkadaş tercihlerinde ne gibi farklılaşmalar ortaya çıktığı araştırılmıştır. Ayrıca ergenin arkadaş tercihinde cins ayrımı yapıp yapmadığının; popüler olan ergenlerin mi tercih edildiğinin; aynı fikir ve görüşlere, aynı sorunlara, aynı hobilere sahip olma gibi psikolojik benzerliklerin; aynı mahallede oturuyor, aynı okula gidiyor olma gibi fiziksel yakınlıkların arkadaş tercihlerini ne derecede etkilediği ve ergenlerin arkadaşlarında aradıkları kişisel özelliklerin neler olduğuna ilişkin sorulara yanıt aranmıştır.

Bu bilgilerin elde edilmesi için 25 sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. Anket son şeklini almadan önce Kurtuluş Lisesi II. sınıfında bir ön çalışma yapılmıştır. Daha sonra anketin bir ön deneme formu hazırlanmış ve uygulanmıştır. Anketin ön deneme formu Mimar Kemal Lisesi'nde 50 kişilik II. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Bu uygulamadan elde edilen bilgilerle 25 maddeden oluşan ankete son şekli verilmiştir.

Anketin ilk 10 maddesi cinsiyet, sosyo - ekonomik durum, öğrencilerin kendi algısına göre başarı düzeyi ve az ya da çok arkadaş sahip olma değişkenlerine ilişkindir. Diğer maddelerde ise arkadaş tercihine etken olabileceği düşünülen etmenler sorulmaktadır.

Araştırmada örneklem olarak Çankaya Lisesi II. sınıf öğrencilerinin tümü (240 öğrenci) 6 şube olarak araştırma kapsamına alınmıştır. Bu 240 öğrenci, ana - babalarının (a) mesleklerine, (b) eğitim düzeylerine, (c) ellerine geçen aylık ücrete ve öğrencinin kendi algısına göre ailesinin ekonomik durumuna göre alt ve üst sosyo - ekonomik düzeyleri temsil etmek üzere iki gruba ayrılmıştır. Orta düzeydeki öğrenciler ise araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Araştırma kapsamına alınan öğrenci sayısı alt sosyo - ekonomik düzeyde 85, üst sosyo - ekonomik düzeyde 85 olmak üzere 170 öğrencidir.

Anket sonuçları elle değerlendirilmiş, istatistiksel işlemler yapılarak elde edilen veriler değerlendirilmiş ve araştırmanın amacına uygun bir sıra izlenerek bulgulara yorumlar getirilmiştir.

SONUÇLAR

Araştırmada elde edilen en önemli sonuçlar aşağıda özetlenmiştir;

1. Sosyo - ekonomik düzey ve cinsiyet değişkenlerinden bağımsız olarak, lise II. sınıf düzeyindeki ergenlerin arkadaş tercihlerinde arkadaşın akademik başarı düzeyi önemli bir etmendir. Ders-

lerde ortanın altı başarılı kimse arkadaş olarak hiç tercih edilmemekte, buna karşın derslerde ortanın üstü başarılı kimseler en çok tercih edilenler olmaktadır.

2. Alt sosyo - ekonomik düzeydeki kız ve erkek öğrencilerin genelde çok arkadaşı olan birisiyle arkadaşlığı tercih etmedikleri görülmektedir. Nitekim bu sosyo - ekonomik düzeyde, gerek kızlar gerek erkekler kendilerini yeterince arkadaşı olan kimseler niteliğinde görmektedirler. Kendilerini çok arkadaşı olan kimseler olarak görenlerin yüzdesi ise daha düşüktür. Öyleyse alt sosyo - ekonomik düzeyde kız ve erkek ergenler için «çok arkadaşı olmak» benimsemenin ya da tercih edilen bir özellik değildir.

Üst sosyo - ekonomik düzeydeki kız öğrenciler ise çok arkadaşı olan kimseleri tercih ettiklerini belirtmektedirler.

Çok arkadaşı olması yerine yeterince arkadaşı olmasını tercih davranışı bir duygusal ve toplumsal olgunluk ölçütü olarak kabul edilirse, üst sosyo - ekonomik düzey ergenlerinin, özellikle kızların alt sosyo - ekonomik düzeydekilere göre daha az olgunlaşmış oldukları söylenebilir.

3. Anketi yanıtlayan öğrencilerin % 98'inin arkadaş tercihlerinde cins ayırımı yapmadıklarını belirtmiş olmaları; arkadaş tercihinde, ergenlerin kendi ifadelerine göre, cinsiyetin bir rol oynamadığı sonucunu ortaya koymaktadır.

4. Sosyo - ekonomik düzey ve cinsiyet değişkenlerinden bağımsız olarak, lise II. sınıf düzeyindeki ergenler popüler olan kimseleri arkadaş olarak tercih etmektedirler.

5. Sosyo - ekonomik değişkenden bağımsız olarak, kızlar daha çok kendine özgü fikir ve görüşlere sahip olan kimselerle arkadaşlığı tercih ederken, erkekler ise daha çok kendisiyle aynı fikir ve görüşlere sahip olanlarla arkadaşlık kurmayı istemektedirler.

6. Sosyo - ekonomik düzey ve cinsiyet değişkenlerinden bağımsız olarak, örneklemin çok büyük bir çoğunluğu sınıfta, okulda ve mahallede daha çok arkadaş edinebileceklerini ifade etmektedirler.

7. Aynı sorunlara sahip olma boyutu örneklem kapsamındaki ergenler tarafından arkadaş tercihinde önemli bir neden olarak belirtilmemekte; buna karşın, sosyo - ekonomik düzey ve cinsiyet değişkenlerinden bağımsız olarak, bir kimseyi arkadaş olarak tercihte

«karşılıklı açık konuşma» önemli bir tercih nedeni olarak gösterilmektedir.

8. 15 - 17 yaşları arasındaki ergenler kendilerini eleştiren bir kimseyi arkadaş olarak tercih etmemektedirler.

9. Alt sosyo - ekonomik düzeydeki kız ve erkeklerin daha çok okulda birlikte oldukları kimseleri arkadaş olarak tercih ettikleri; buna karşın üst sosyo - ekonomik düzeydeki öğrencilerin ise daha çok tatil kampı, motel ve spor faaliyetleri gibi dışa açık yerler ve etkinliklerde birlikte oldukları kimselerle arkadaşlığı tercih ettikleri görülmektedir.

10. Üst sosyo - ekonomik düzeydeki kızlar dışında örneklem kapsamındaki bütün ergenler arkadaş tercihlerinde en önemli rol oynayan özellik olarak arkadaşın «kendini beğenen birisi olmaması» özelliğini belirtmişlerdir. Tercih edilen arkadaşın özelliklerine ilişkin diğer bir genel gözlem ise; cinsiyet ve sosyo - ekonomik değişkenlerden bağımsız olarak, ergenlerin bir kimseyi arkadaş olarak tercih ederken yakışıklılık - güzellik ve iyi giyim gibi özelliklere önem vermemeleridir.

KAYNAKÇA :

1. Baymur, Feriha. **Genel Psikoloji**. İstanbul : İnkılap ve Aka Basımevi, s. 45 - 61.
2. Bekata, Fatoş **The Natural History of Friendship : A Cross Cultural Study**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Saint Louis University, 1980). s 1 - 223.
3. Günce, Gülseren. «Türk Gençliğinin Ruhi Sorunlarına Ankara Ruh Sağlığı ve Araştırma Dispanserine Gelen Problemlili Gençler Açısından Bir Bakış», **1968 Yılı Öğrenci Hareketleri**, Ankara : A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1969. s. 273 - 275.
4. Horrocks, John E. **The Psychology of Adolescence Behaviour and Developments**. New York . Houghton Miffling Company, 1951. s. 113 - 129.
5. Ülkü, Sirâl. «Ergenlik Döneminde Arkadaşlık İlişkileri», **Eğitim ve Billim Cilt : 2, Sayı : 1**, Ankara : Ayyıldız Matbaası. 1978. s. 13 - 16.
6. Varış, Fatma. **Ergenin Gelişimine Etki Yapan Kültürel Faktörler**. Ankara : A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1968, s. 31 - 127.
7. Yavuzer, Haluk. «6 - 12 Yaş Çocuklarının Psiko - Sosyal Gelişimi», **Psikoloji Dergisi**. Ankara : Özyurt Matbaası, 1979. s. 20 - 24.